

Дзітаны і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

год
выдання 36.
№ 64 (2218)
15 жніўня 1967 г.
Аўторак
Цана 4 кап.

...яшчэ ў дні старыя, у век наш
лучынны,
аб горадзе полацку слава ішла, —
друкар там выдатны Георгій Скарына,
што зоры рассыпаў па роднай
Краіне
крышталёныя словы навукі-святла;

нямала народаў з крыніц яго піла
і брала ад мудрасці вечны агонь,
у літарх першых знаходзячы сілу...
ты! слаўна, зямля, што вякам
нараділа
ты кога выдатнага сына свайго!
П. БРОўКА. З паэмы «Беларусь».
Малюнак С. ГЕРУСА.

СЛАВА ТАБЕ, ДРУКАВАНАЕ СЛОВА!

Відаць, кожны чалавек праз усё свё жыццё нясэ ўспаміны аб сустрэчы з першай кніжкай. Ці то была нечужае дзіцячая казка, ці то было ападкае пера гэтай рэвалюцыі, ці то былі вершы аб роднай прыродзе, — а запалі яны ў душу назаўсёды і з кожным годам набываюць усё больш прывабнасці і непаўторнасці. Прыходзяць потым іншыя кнігі — сабры, з якімі разьцяў у цяжкую хвіліну, памочнікі, якія ляжаць на рабочым сталае, веселуны, з якімі не бывае сумна. А першая кніга ўсё роўна помніцца.

Вось так беларусы помняць і ніколі не забудуць кнігу, выдданую Францішкам Скарынаю 450 год назад, у 1517 годзе. Выходзяць і будуць выходзіць кнігі, выкананыя на самым высокім паліграфічным узроўні, напісаныя самімі выдатнымі майстрамі слова, а той, адзінец у Празе «Псалтыр» вечна будзе жыць у гісторыі Беларусі як адна з самых дарагіх і непаўторных рэліквій. І праз стгоддзі будзе дэляцца голас слаўнага першадрукара: «І вядзі таковыя помнікі в так малой кніжэ, я, Францішек, Скорынін сын з Полоцка, в лекарскім науках доктор, повелел есми Псалтыр тиснути рускыи словами в словенскім языком напред ко чти и к похвалі к богу... а потом к поштку послепитого доброго» — набойка з тое прычыны, іже милолюбивый бог с того языка на свет пустилъ.

Сын свайго народа, Скарына даў беларусам друкаваную кнігу на іх роднай мове. Не дзеля славы і набывкі, а дзеля асветы плоду паспелігата змайстраваў ён друкарскі станок і аздобіў старонкі сваіх выданняў. Ён хацеў бацьчы беларускае слова роўным сарад роўных у саміх самых развітых і вядомых моў. І не ведаў, якой царністай будзе дарога беларускай кнігі.

Розныя масцей цемравалі і прыгнатыянікі якімі тэпталі на зямлі Беларусі — і здавалася ім, выпатлелі саўт культуры і асветы. Нават мову яны хацелі адабраць у непільсценных і абзодоленых сялян — што ўжо там казаць пра кнігу! Але, як нельга папушыць сонца ў небе, так нельга было перамацаць народ. І на хвалі першай рускай рэвалюцыі 1905 года зноў адрэзлася друкаваная кніга на беларускай мове. Шырока загучалі творы Які Купалы і Якуба Коласа, Цёткі і Багдановіча. І нашчадкі Скарыны ішчэ раз убачылі, якое яно мілагучнае і пазычынае, роднае слова. А яно клікаў да барацьбы з сацыяльнай несправядлівасцю, да волі.

Вольа прыйшла. Векіпомны 1917 год скінуў пугу самадзяржаў і шырока адчыніў перад працоўнымі шляхі да прэгрэсу і шчасця. Разам з народам выйшла на асветлены Ленінным шлях развіцця і росквіту беларускае друкаванае слова. Кніга стала жадаемым гошцем у хаце кожнага рабочага і сялянскага. Дзеці Беларусі селі за парты школ. І сам «пен сех і кес» пачаў асвойваць азбучку, пачаў радніцца з кнігамі.

Хтосьці з паэту трапа паранюваў літары з зярнятамі. Які зярняты, пасяняны ў добрую глебу, даюць багаты ўраджай, так літары, складзеныя ў словы, «пасяняны» ў добрай кніжэ, абуджаюць у душы людской сямья высокія паўцы і прываны. І недарма многія ўсё адзін за якімі пісьменнікамі могуць паўтарыць: «Усім лепшым ва мне я абавязаны кнігам». Кнігі — настатнікі жыцця, кнігі — голас часу, кнігі — крыніца ведаў.

Беларуская кніга, як у лясце, адбіла ў сабе шлях беларускага народа, шлях нашай Беларускай Саветскай Сацыялістычнай Рэспублікі. Друкаванае слова было на рыштунках першых пяцігодкаў, у акапах і партызанскіх будавах Вялікай Айчыннай вайны, на новабудовых пасляваенных гадоў. У яго стралілі з каруў, яго кідалі ў агонь фашысты — і, не могучы апаляць слова, палілі людзей. А яно жыло і клікала наперад. І пістоўкі даносілі ў лясны гушчар голас народнага паэта: «Партызаны, партызаны, беларускія сыны!» І пра подзвіжы бацькі Міна чыталі перад атакі франтакі. Друкаванае слова змагалася. Народныя мсціўцы, па літары складвалі і на грубай паперы друкавалі «Слуцкі пояс» Анатолія Астроўкі. Побач з пертбілетам у паўшчы героў часта знаходзілі кніжкі...

Кажды, што спраўданау цану чалавечу дэведваешся, калі трапіш з ім у бяду, калі разам змагешся з цяжкасцімі. Гэта, відаць, можна аднесці і да кнігі. Савецкія кнігі вытрымалі суровы экзамен часу, дэказалі, што парэ можна сме- лая прыраўняць у цяжкую часу выпрабаванню да штыка. Таму і не можа савецкі чалавек жыць без кнігі, без друкаванага слова.

Паўстагоддзя назад больш чым восемдзсят праціццэ насельніцтва Беларусі не умела ні чытаць, ні пісаць. І той влізны свет мудрасці і прыгажосці, які неслі з сабой кнігі, быў для іх неведомы. Сёння ж няма ў нас такой хаты, дзе на сталае не ляжалі б газеты і часопісы, дзе не стала б хоча невялічка шафа з кнігамі. Сёння не дзіва шматлікія тыражы пазычных зборнікаў, чэргі ў бібліятэках за новымі раманамі. Сёння, у год паўвековага юбілею Вялікага Кастрычніка, толькі выдавецтва «Беларусь» выпускае 322 кнігі тыражом 730 тысяч экзэмпляраў.

Беларускае друкаванае слова вядома дэпка за межамі рэспублікі. Нашы кнігі ідуць у 63 краіны свету. Творы нашых пісьменнікаў гучаць на многіх мовах. Яны існуюць людзямі пера нас час, пра нашы, савецкі лад, пра вольную Беларусь.

На зямлі першадрукара ўсходніх славян праціццэ зераз магунтыя паліграфічныя прадпрыемствы. У кожным раёне ёсць свая друкарня. Беларускія кнігі заваявалі ўзнагароды на міжнародных кніжных выстаўках. Да нашых графікаў і друкароў прыгажосць вучыцца... Самі сабою прыгажосце словы народнага песняра: «Беларусь, мая радзіма, як жа расціла ты...»

450 год беларускага кнігадрукавання. Вялікая, слаўная дата, якая напалінае сэрца кожнага беларуса гонарам за свой таленавіты народ, якая гаворыць пра шматвекавую нашу культуру. Нам, нашчадкам Францішка Скарыны, сынам Савецкай улады, развіваць далей беларускую мову, беларускую культуру, неці савету сваё друкаванае слова — найкаштоўнейшы і слаўны скарб. Будзем жа вартымі прадкаўнікамі тых, хто ў насіх бяспрэях і нядопах запаліў яркую паходню розуму і асветы!

Слава тебе, роднае друкаванае слова!

ГАНАРОВАЕ ЗВАННЕ «НАРОДНЫ АРХІТЭКТАР СССР»

Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР устанавіў ганаровае званне «Народны архітэктар СССР».

Ганаровае званне прысвойваецца Прэзідыумам Вярхоўнага Савета СССР за асаблівыя заслугі ў развіцці савецкай архітэктуры, выдатную творчую дзейнасць у галіне горадбудаўніцтва, за стварэнне сучасных грамадзянскіх, прамысловых і сельскіх архітэктурных комплексаў, будынкаў і збудаванняў, якія атрымалі ўсенароднае прызнанне.

КУПАЛАУЦЫ ўЗНІМАЮЦЬ ЗАСЛОНУ

У суботу, 12 жніўня, неўміручай купалаўскай «Паўніцай» адзначыў свой соран восьмы сезон, сезон юбілейнага года. Беларускі адзнамы акадэмічны тэатр ім. Які Купалы, Дырктар тэатра П. Лютавіч расказаў нашаму нарэспандэнту:

«Калектыў завяршае працу над п'есай Усевалада Ігнатовіча «Блавады». Прэм'ера адбудзецца ў верасні. Ставіць спектакль галоўны рэжысёр тэатра Б. Зрын, афармленне — галоўнага мастака тэатра А. Грыгар'віча. Музыку напісаў кампазітар С. Карцэс. У настрывіну гледачы паказваюць з першай самастойнай работай маладога рэжысёра, выпускніка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Барыса Луцінкі. Ён ставіць п'есу В. Розава «Традыцыйны абар». Афармленне спектакля маляваў мастак Б. Герлаван. У сярэжні мінчане зноў убачылі на купалаўскай сцэне п'есу А. Астроўскага «Ваўкі і авечкі». Ставіць яе рэжысёр І. Місцкевіч, мастак маладога акадэмічнага тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР прафесар В. Цыганкоў. Да 100-годдзя з дня нараджэння М. Горькага тэатр пакама «Чэтані, безумоўна, нікога, які новае творы беларускай драматычнай ўраўнаважана і адна новага сезона. Рэжысёр Б. Луцінкі працуе над пастаноўкай п'есы маладога драматурга А. Петрашэвіча «Антон на Галгофе». (Адкуль грэх, адкуль і і Шаліцаў). Уключана ў рэпертуар новай п'есы А. Дзялендзіка «Трашчынскі». «Чэтані, безумоўна, нікога, які новае творы беларускай драматычнай ўраўнаважана і адна новага сезона. Рэжысёр Б. Луцінкі працуе над пастаноўкай п'есы маладога драматурга А. Петрашэвіча «Антон на Галгофе». (Адкуль грэх, адкуль і і Шаліцаў). Уключана ў рэпертуар новай п'есы А. Дзялендзіка «Трашчынскі».

Трупа тэатра папоўніла выхаванымі беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Апроч рэжысёра В. Луцінкі, інстытут даў купалаўскаму чатырох маладых акцёраў — У. Манарова, А. Палазанка, І. Шаўчэка, А. Шаўчэка. У калектыў з іншых тэатраў прышлі Дубоўскі, М. Кізілін, І. Шаўчэка. Добра навазна вяртаюцца двухгодова студыя бел дрывоў ад вытворчасці.

Трупа тэатра папоўніла выхаванымі беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Апроч рэжысёра В. Луцінкі, інстытут даў купалаўскаму чатырох маладых акцёраў — У. Манарова, А. Палазанка, І. Шаўчэка, А. Шаўчэка. У калектыў з іншых тэатраў прышлі Дубоўскі, М. Кізілін, І. Шаўчэка. Добра навазна вяртаюцца двухгодова студыя бел дрывоў ад вытворчасці.

ГЕРОЯМ ТРОХ БЕЛАРУСКІХ ФРАНТОЎ

Славачы перамогу трох беларускіх франтоў, якія ў 1944 годзе разграмілі пад Мінскам бунуючыя групоўкі нацысцка-фашысцкіх войскаў, на дзевяці першым кіламетры Маскоўскай аўтастрады, хутка ўстае помнік, які вянчаюць тры салдацкія штыкі. Летась тут быў урачыста закладзены курган Славы, а цяпер робіцца падмурок, сутка паміжца закладка бетоннага падмурка.

Прэнт помніка пад кіраўніцтвам народнага мастака БССР А. Вембеля выканалі скульптар А. Арцімовіч, архітэктар І. Міцкевіч і А. Стаховіч.

Велічны манумент, пастаноўлены на ўзгорку, будзе вядомы ад аўтастрады да помніка паездзе прамал шырока дарога. Калі лесвічныя ахалок — кватра асноўных удароў войскаў Савецкай Арміі і партызанскіх злучэнняў.

Над узгоркам — вялікае бетоннае кола-яванок, які аб'ядноўвае ўсю мушкетэраў групу. На ім высечаны бар'ельфы, які расказваюць пра гераічнае змаганне савецкага народа супраць нацысцка-фашысцкіх захопнікаў.

Па спіральнаму пандусу можна будзе падніцца на верхнюю пляцоўку ўзгорка, адкуль адкрываецца від на мясціны былой бітвы.

Светлы воблік вялікага песняра зямлі беларускай Якуба Коласа вечна жыў у сэрцах мільёнаў людзей. Адзінаццаць гадоў таму назад пазі назаўсёды пакінуў нас. Але ягонае жыццёвае слова засталася з намі, яго па-ранейшаму будзіць лепшыя чалавечыя паўцы, знаходзіць усё новае і новае удзічных прыкільнікаў.

Штогод 13 жніўня, у дзень смерці народнага паэта, на яго магілу гучыць пісьменнікі, рэдактары, сябры, чытачы — прыходзіць, каб ушанаваць светлыя паміць песняра, каб пакласці на магілу жыццёвыя кветкі, што ўзрастаюць на роднай і любай яму зямлі... Так было і пазаўчора.

Фота У. ЯМЯЗЭВІЧА.

РЭВАЛЮЦЫЙНАЕ НАВАТАРСТВА САВЕЦКАГА КІНО

Расціслаў ЮРЭНЕУ, прафесар, доктар мастацтвазнаўства

аўтарскую лірычную інтанацыю ў трактоўцы эпічных падзеяў.

Каб аданіць творчасць вялікай пачынальнікаў савецкага кіно, трэба спыніцца на пытанні наватарства і традыцыі, на гэтай важнейшай праблеме нашай эстэтыкі, без разумення якой нельга правільна зразумець сутнасць рэвалюцыйнага наватарства, а таксама праізаваць удакладненні мастацкага наватарства і пытанні ідэінасці і народнасці мастацтва.

Традыцыі і наватарства ў галіне мастацтва не з'яўляюцца паніжымі антаганістычнымі. Спраўднае наватарства заўсёды апрацоўвае на традыцыі. Традыцыя становіцца тое, што было ў свай час наватарствам. Традыцыя жыццё, жыццё наватарства.

Што ў разуменне пад словам наватарства ў мастацтве? Гэта ўменне мастака ўбачыць у жыцці, у грамадстве, у чалавечай свядомасці новыя працэсы, з'явы, рысы і паказаць іх у адпаведных ім новых мастацкіх формах.

Чаму марксісцкая эстэтыка абмяшчае прымаць, гэта значыць першыя, вядучыя становішча зместу адносна формы? Гэта зусім не азначае неаданіць нашай формальнай наваці, як гэта здаецца нашым зарубежным апалянтам. Абмяшчае прымаць зместу, мы грунтуемся на тым, што змест твораў мастацтва вызначаецца рэальнасцю, жыццём. І каб выказаць гэты новы жыццёвы змест, мастацтва павіна вырацоўваць новыя формы. Гэтыя формы не змяняюцца аднакова са зместам, а, як правіла, адстаюць ад яго.

Што ж такое традыцыя ў мастацтве? Гэта шырокі напрамак, які атрымалі народнае прызнанне і якія з'яўляюцца сучаснасцю з тым лепшым, што захавалася ад мінулага, стала сучасным і мае тэндэнцыю да будучыні. Сутнасць традыцыі не ў захаванні вопыту мінулага, а ў яго развіцці.

Таму я хацу падкрэсліць не протівапаложнасць наватарства і традыцыі, а іх дыялектычнае адзінаства. Таму я аб'ядноўваю гэтыя паняцці і сфармаваў, што ў савецкім мастацтве створана своеасабытава традыцыя наватарства, вечны рух мастацтва наперад, які жыццёвы жыццём.

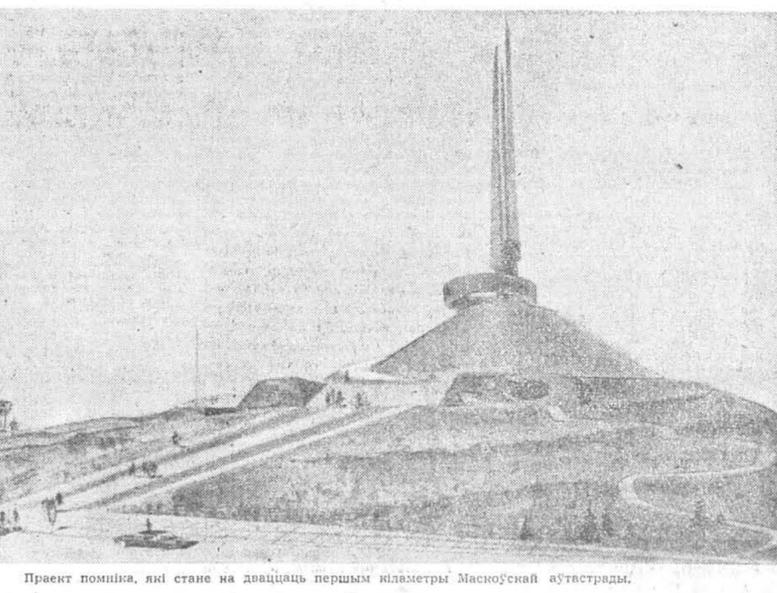
У 1925 годзе Сяргей Эйзенштэйн зняў свой геніяльны фільм «Бранісецкія «Палікіны» — палыміны гімн пераможнасці рэвалюцыйных рабочых мас. Фільм, які здзіўляе манументальнасцю і выразнасцю сваёй мовы, паданалеваў задачы найбольш ярка выявіць рэвалюцыйную рэальнасць. Праз год Усевалад Пудоўкін стварыў духоўнае вобразы рускіх рэвалюцыйных рабочых у фільме «Маш» (па раманы М. Горькага), дзе паказаў рэвалюцыю, што адбывалася ў свядомасці людзей. А ліччэ пра чатыры гады выйшла «Зямля» Аляксандра Даўжэнкі з яе глыбокім філасофскім вывадам, які жыццёвыя змены ў жыцці грамадства — наўхілены, пераможныя.

Творчасць Эйзенштэйна і Пудоўкіна, Даўжэнкі і Вертава развівалася ў бурны дзевяціцятны гады, авечныя Кастрычнікам і Грамадзянскай вайной. Іх фільмы былі вышэйшым уздзеяннем, лепшым выяўленнем агульных тэндэнцыяў савецкага мастацтва тых гадоў. А побач з гэтымі наватарамі, у пэрым узвядзенні з імі тварылі такія мастаі, як Леў Куляшоў, Абрам Ром, Фрыдрых Эрмлер, Барыс Барнет, Яўген Чарвакоў і іншыя.

Яны знаходзілі і свежныя тэмы, якія падказвала рэвалюцыйная рэальнасць, і якая чалавечыя вобразы, незабытыя рысы характараў людзей рэвалюцыі. Яны знаходзілі і асобныя жанравыя формы і незвычайныя мантэжныя, кампазіцыйныя прыёмы. Яны стваралі свае прыкільны выхаванія мастакоў, новыя метады арганізацыі кінавытворчасці.

Вялікім нашым дасягненнем было нараджэнне кінамастацтва ў нацыянальных рэспубліках — на Украіне, у Грузіі, Арменіі, Азербайджане, Беларусі, пазней у Сярэдняй Азіі. Савецкая кінамастацтва развівалася як імгнатынальная. І гэта было вынікам ленінскай нацыянальнай палітыкі.

(Заканчэнне на 2-й стар.)

Прэнт помніка, які стане на дзевяці першым кіламетры Маскоўскай аўтастрады.

11 жніўня 1911 года газета «Наша ніва» надрукавала нарыс саваі, карсапантанта Яні Купала пра жыццё рабочых гуты «Залесе». З таго часу прайшоў больш паўвека. Што сёння можна ўбачыць у Залесе? Пра гэта — нарыс Іва Купала.

Там, дзе калісьці стаяў будан...

«Надаўна мне прыйшлося пабываць у тэатральнай гуты «Залесе», натуральна завульваць імя гуты (Віл. гут., Вілейск. гут.), і хачу вынесены адтуль думкі падпісчыца з чытачамі «Н.». Пасярод драўлянага буданка, які змяшчаў распаленае да блага, агромная печ: абалая печі — мігатыя, які маляваў распаленага блага шіла на жалезных дудках. Пяльняны гарачыня, безупынная бегатыя, бразганя бітага шіла; калі-нікні крык або плач ачэпанага дзіцця, — а над усё гэтым праціскае частагуднае журавінае ліхтынае бурэ, і сумнае, як вясенняя ноч, гутняцкае песне...»

...Галоўны корпус, дзе стаяў шытавая печ, — вялізны трохпавярховы будынак. Амаць да самага даху ўзвышаецца зграўчая камава. Праз вуліца ваенцы ў біт аддзель, як шугае белае полліка. Чутна, як булькае, гудзе вадкае шіла. Калісьці майстры назіралі праз ваенцы за ім і ўгадалі момант гатоўнасці шыты. Угадоўчы — удача, будзе шіла прыдзе, прукіе. Не ўгадоўчы — усё праца прадае. Часцей за ўсё не шавчалі. Цяпер назіраць праз ваенцы няма патрэбы. Усё кантралююць розныя прыборы: тэмпературу ў печы, работу генератараў. Яны ж, урэшце, вызначаюць ступень гатоўнасці 28 тон шіла, што выдэе коньяк суткі Залеская гута. Печ працуе дзевяці чатыры гадзіны. І на працягу ўсёх сутак ідзе зсув сыравіна: пісок — з Лоева, даламіт — з Падмаскоўя, вапна — з Картуз-Бярэзоў, сода — з Данцава, нафелін — з Мурманска...

На шклозаводзе «Залесе» не варыць крышталі, як на славетым «Німане», не робяць фізфары і сервізы. Прадуюць тут, так кажаць, працінае — сіфоны, бутлі, чарніцы, флаконы. Есць яшчэ дзв'юхлікі — вельмі каштоўнай сыравіны для прадпрыемстваў аўтамабільнай, трактарнай, харчовай прамысловасці. Летась некалькі тон сілікат-глыбы было адпраўлена за мяжу. Не пазнаў бы цяпер Залесе Яні Купала. Новае песні гучаць над краем. На тым месцы, дзе 56 гадоў назад стаяў дзівачны гутняцкі будан, шуміць магутны генератар — сэрца заводу. Нама ўжо тут прафесіі шкловыдзімальшыка. І ка-

Дынастыя Лашукоў

«Найліжэй тут майстрам і іх памочнікам, што стаяць пры катках і выдзімаюць шілае бо і найграчэй і найбольш дужымае з гудзель...»

Лашукі — гутняцкія. Жывуць яны ў Залесе, пэўна, з тых часоў, як узнікла гута. А было гэта ці то ў семнаццатым, ці то ў пачатку восемнаццатага стагоддзя. Тады Лашукі, як і многія іншыя, вярнуліся да гуты. Праўда, ішлі не па сваёй волі — пан загадаў. І вырабілі яны тады шіло для вясковых ласік мабітка, адлівалі кубкі пад мед і брагу.

У канцы мінулага стагоддзя стаяў каля печы Вялікі Лашукоў. Казалі, што ён адзіны, хто можа выдзімаць у дудку паветра, як па мерцы. Умеласць сваю разам з дудкай перадаў Вялікі сыну Іосіфу. Трыццаць гадоў прапраўну тоў каля печы. Потым перадаў дудку сыну Сяргею. Але таму яна ўжо не спатрэбілася: на завод прыйшлі аўтаматы, да таго ж Сяргей Іосіфавіч стаў спецыялістам-фармаўшчыком. Працінуць на заводзе і яго браты: Андрэй — старшы фідэршчык і Аляксандр — шафер...

З Сяргеем Іосіфавічам мяно знаёміць, начальнік вытворчага аддзела Васіль Францішак Доўнар, мелоды інжынер, выхаванец Беларускага політэхнічнага інстытута. Утрох ідзе ў галоўны корпус да печы.

— Перабудова гуты адбывалася на маіх вачах, — расказвае Сяргей Іосіфавіч. — Памятаю яшчэ і драўляны будан, і распаленае ад гарачыні твары выдзімальшыка. Тады вельмі часта хварэлі людзі. Асебілі знойма. Высоківелі з будана на вуліцу, каб падыкаць свежым паветрам, а на вуліцы мароз. Аднымі гутняцкімі молякі выкалі. Цяпер зусім іншае.

І працаваць, відаць, працінуць — пятаюся я. Не зусім, — стрымана ўсміхаецца Сяргей Іосіфавіч. — Дзевяціцца мець справу з матэматыкай, тэхналогіяй металу і шіла. Вунь стаяць каля пульту Кемінскі. Пасада яго — шілавар.

Знаёміцца з Міхаілам Антонавічам Кемінскім. Ён працуе на гуче 22 гады. Пяцінаў з чорнаробаца. Потым быў вучнем шілавага і ўрэшце — шілавар. Дудку-выдзімалку яму прывялося паціраць у руках толькі дзеля цікакасці.

Міхаіл Антонавіч бярэ з незлікалага карэбка кавалачка шіла, які толькі што прывісеці, і праглядае яго.

У нас... Гэта паветра. Яго не павіна быць. Вось зэрз мы...

Кемінскі падыходзіць да пульту і паціку вярочае маленькі рычег. І усё. Дзевяцца, проста. Але ж, як дасканала трэба вядзець усё, што адбываецца там, за тоўстай сцяной магутнай гучы...

— Вось так мы цяпер працуем, — заклочае гаворку Сяргей Лашукоў.

Такіх шмат на Беларусі...

«Віна і тут фабрыкі, бо наб іна дзей, або хоць ануратней плаціла, то гутнякі не былі бы змучаны пасылаю на работу сваёй готы малага дзіцця, і пасылаў бы яго ў школу...»

Дамы. Цягляныя, дзвухпавярховыя, пафарбаваныя і прыбраныя. Драўляныя, з шырокімі вокнамі, зашліфаванымі верандэмі, пад шыферным дахам. Амаць над конным домам — тэлевізійныя антэны. Гэта паселак шклозаводцаў. У ім дзв'юх майстраў, клуб са стальнаармій кінауставоўкай і бібліятэкай, ладня, медыцынскі пункт, пошта, стоварышчэ...

Непадалёк ад заводу — вялікі будынак з порцікамі і клоніамі. Гэта школа-дзевяцігодка. Сялета ў ёй будзе вучыцца больш за дзевяцца дзевяці.

На спартыўнай пляцоўцы ля школы хлапчун гуляе з мячом. Падыходжу да аднаго. Заўваж яго Віця. Праз тры гады скончыць дзевяцігодку.

— А потым куды? — пытаюся.

— Можна, на завод... — На заводзе няярэзна, — падтрымліваюць яго хлапчункі. — Можна працаваць і вучыцца ў інстытуце. Так многія нашы робяць.

— А сам вядома, як было раней? — Вядома. Нем расказвала настаўніца Ларыса Іванавна. Яна чытала нарыс Яні Купала...

Увечары зазіраў у заводскі клуб. Тут самадзейныя духавыя аркестры, харавы, танцавальны і драматычныя калектывы. Надаўна самадзейныя аркестры паказвалі сцэны са спектакляў «Паўлінка» і «Прымакі». Створана аматарская кінауставоўка, якой кіруе галоўны энергетык заводу Уладзімір Куцін. Кінамамеры знялі фільм «Пра наш завод», які некалькі разоў дэманстравалі ў клубе...

Начальнік паштовага аддзлення сувязі расказвае, што ў Залесе конны дзень прыходзіць каля 400 экзампляра розных газет, часопісаў. На 220 сем'яў зарэгістравана каля ста тэлевізараў. Лічы, якія пра многае гавораць...

Так жыюць і працінуць сёння рабочыя аднаго з заводу, якіх шмат на Беларусі... Ілья КЛАЗ.

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

РЭВАЛЮЦЫЙНАЕ НАВАТАРСТВА САВЕЦКАГА КІНО

Леніне стварыў вобраз Леніна сродкам дакументальнага кіно. І ўсюды Ленін прадстаў перад глядачамі і як чалавек і як вялікі праводнік Кастрычніцкай рэвалюцыі.

У вытворчых перамогах трыццацігадоў, у гіганцкіх кроках прыкладна выкавалася сапраўды сацыялістычнае стаўленне сацыялістычнага чалавечыя да працы. «Шахцёры», «Вялікае жыццё», «Сяляне», «Сям'я смельчак», «Настаўнік», «Своесабытна і бясхочна выявілі камедыі «Цырк» і «Волга-Волга» — усё гэтыя фільмы, прысвечаныя саваецкай рэвалюцыі, адлюстравалі каштоўныя рысы новых, сацыялістычных характараў людзей.

Дасягненні саваецкага кінамастацтва трыццацігадоў далі магчымасць нашым майстрам ва ўсеўзбраенні стварыць Вялікую Айчынную вайну. Не толькі хроніка, не толькі падзігі «Салдат з кінакамерамі», якія ахвяравалі сваім жыццём, каб адлюстравалі рэальнае жыццё, але і мастацкае і навукова-папулярнае кіно, стваралі стужкі, якія мабілізавалі народ на барацьбу супраць фашызму.

Цыякасі і неадпачы ў развіцці кінамастацтва трыццацігадоў і саракавых гадоў, асабліва канспіцы, выявіліся і пачатку п'яцідзесяцігадоў, схематычнасці і прыкрасці некаторых саваецкіх карцінаў, неадпачы мастацтва наватарства, у разуменні традыцый, які нечага называюцца, закасацця. А гэта пры, вадзіла да гадому, схемі, паўтаранія праявы існасці.

Аднак і ў гэты складаны час, так званы «перыяд мадэрнізацыі», адначасна праявілі культу асобы, вышлі на экран такія фільмы, як «Маладая гвардыя» Сяргея Герасімава, «Сельская настаўніца» Марыя Данскога, «Тарас Шаўчэнка» Ігара Саўчанкі і іншыя. Яны жыва, настайна, шматбакова гаварылі пра жыццё краіны, пра яе гісторыю, пра стваральную дзейнасць чалавека, яго душэўны свет.

Не спыняюся і пошук новых выяўленчых сродкаў кінамастацтва. Дастагтова, напрыклад, прыгадаць работы Сяргея Эйзенштэйна па «пертыкулярнаму мантанжу», гэта значыць паліграфічнае спалучэнне аднастайна і гуча, а пазней і колеру. Наватарскі былі выступленні Усевалада Пудовкіна аб акцёрскім тварчасці і сістэме Станіслаўскага ў кіно.

З поўным правам можна сказаць, што традыцыі наватарства, закладзеныя майстрамі саваецкага кінамастацтва ў дзевяцідзяцігадоў, развіліся ў трыццацігадоў і праз усё цяжкасці і выпрабаванні вайны і пасляваеннага перыяду жыццём і плённымі прыйшлі ў сучаснасць.

Якія ж вобразы, створаныя кінамастацтвам нашых дзён,

Дзедзі ўсёй зямлі — дзедзі. У іх адно неба, адно сонца, адны імяні. І расказваюць яны пра гэта вельмі падобна. Вы ў гэтым перакананы, калі пабываеце ў Мінскай ладня культуры і адпачынку імя Горнага на выстаўцы дзіцячых малюнкаў маладой афрыканскай распулікі Замбіі. Вы пабачыце дзіцячы свет колеру і святла — здзіўляючы па колеравым спалучэнні малюні з яснай і ўраўнаважанай кампазіцыяй.

Малюнак вучня сярэдняй школы К. Мусонды ў В'яцкае жыццё. Палаванне.

можна паставіць у адзін рад з класічнымі вобразамі трыццацігадоў?

Пеш за ўсё, гэта вобраз Губанав з фільма Югена Габрылюча і Юлія Раймана «Намуліст», Ёс асветлены глыбокай і шчырай верай у казачны, ідэальны навіраваццю, самаданаццю і імя народнай справы.

Побач з Губанавым — вобраз Андрэя Саналова з фільма «Лес чалавечы» рэжысёра і акцёра Сяргея Бандурка. Працінуць столькі разоў змя смерці, праз агонь вайны, Санакоў захоўвае высокую чалавечасць. І побач з Губанавым і Санаковым — моцны, сталымі героімі, якія шмат бачылі і выплывалі, паўстае вобраз юнака Алёшы Сівацова з «Валады пра салдата» Рыгора Чухрава, які заваўвае сэрцы людзей сваёй крышталёвай ўчысцей, выхаванай сацыялістычным адносінамі. Хіба не вядомаму пераезнасць вобраза Алёшы ад гераіст-жаўскіх маладагвардзейцаў?

Пальмянасць, непахінасць, мужнасць жыццё ў настаўніку Дзюбішэ — гераі фільма Андрэя Кайчалоўска «Першы настаўнік» (Кіргіская кінауставоўка) у старым Махарашвілі са стужкі Раза Чхедзе «Бацька салдата» (Грузія) і ў братах Локіса з карціны літоўца Вітаўтаса Жалаквічуса «Ніхто не хаче памраць». Такі ж і Трубнін-каў — гераі фільма «Старшыня», знітага рэжысёрамі Аляксеем Салтыковым і сцэнарыі Юрыя Нагібина.

Побач з вобразамі гераюў дзевяцідзяцігадоў паставіць і гераюў яна разумнаюць імяніці на ахаліці — думкаю складанай праявы сучаснасці. У карціне «Дзевяці дзён аднаго года» Міхала Рома артысты Аляксей Баталаў і Іванкіца Сімакуноўскі вельмі чула перадалі новыя рысы саваецкай інтэлігенцыі, нашых маладых вучоных. Імяніці ў гэтых новых рысах характары — наватарства фільма, традыцыйнага ў сваім гуманізме, грамадзянскай падзеі.

У сваіх работах маладыя рэжысёры Андрэй Таркоўскі і Ігар Таланкін (фільмы «Іванана дзіцяцтва», «Уступленне», «Дзевяці зоркі») імяніціца паказваць развіццё саваецкага свабоднага развіцця саваецкага рэспубліцы і «Унутраны маналог», гэта значыць ажыццявілі тое, аб чым Эйзенштэйн марыў у сярэдзіне трыццацігадоў. А як глыбока і тонка распрацаваў унутраны маналог Сяргей Юнгвін у стужцы «Ленін у Польшчы».

Высокі рэвалюцыйны дух, пафос грамадзянскасці, пошук новых шляхоў выражэнсці ў мастацтве, народжаным Кастрычнікаў — усё гэта ўласціва саваецкаму кіно сёння.

(АДН).

ПАЗЫУНЫЯ СТАЛІЦЫ ШЧАСЦЯ

Маскоўскім райкам пазыўныя абвішчачы прыході для — над планетай ліціць мелодыя «Песні аб Радзіме». У якіх бы кутку змянога шара ні зыходзіўся саваецкі чалавек, ён заўсёды з глыбокім хваляваннем слухае яе.

Звыш трыццаці гадоў мінула з таго часу, як Ісаак Дунаеўскі ў садружжыні з паэтам Васілём Лебедзевым-Кумачом напісаў для фільма Рыгора Аляксандрава «Цырк» «Песню аб Радзіме». У яе мелодыі і словах адлюстраваліся братыя думкі і свет саваецкага грамадзяніна: яго гонар за сваю прадану, пачынае паўчыце да яе рэк, лясоў, паляў, радасць свабоднай працы.

Ісаак Дунаеўскі доўга і ўпарта працаваў над песняй разам з Васілём Лебедзевым-Кумачом. Успрамадленне высокай пазыўнай натрабавальнасці да сябе. Фільм «Цырк» быў ўжо зніты, а песня ўсё жыццё не атрымлівалася. І калі яна была, нарэшце, закончыла, не абшылася бяд кучыца. На конкурсе ў Ленінградзе, куды Дунаеўскі прадставіў «Песню аб Радзіме», журы, забаркавала яе. А ў красавіку 1936 года яна была анубіла-ваная адразу ў некалькіх газетах. Амаць адначасова не перадалі да радыё. І адразу ж песня атрымала ўсепаходнае прызнанне.

Фільм «Цырк» выйшаў на экраны краіны ў 1936 годзе, Трыумфальны пошх суправаджаў яго ўсюды. У пачатку лета на адкрыці Сакольніцкага парку ў Маскве «Песню аб Радзіме» выканаў стотысячны хор. Паведамляючы аб сваёй у гонар прыняцця новай Канстытуцыі 5 снежня 1936 года, газета «Правда» пісала: «Па горадзе неслася стайшая народнай «Песня аб Радзіме».

У гады вайны яна патрыла байцоў Саваецкай Арміі, яе ўпаўгола-са сывалі візіі фашысцкіх кашылагараў.

У пасляваенныя гады «Песня аб Радзіме» пераціла межы мяно краіны свету. Стала традыцыйна супракаць гэтай мелодыі пасланцы Саваецкай краіны. Яна стала сваёй для малады розных нацый, для англічан і французцаў, датчан і італьянцаў. «Мне не раз даводзілася чуць «Песню аб Радзіме» за рубяжом, — успамінаў кампазітар Дзмітрый Кабалеўскі. — Я чуў, як яе спывалі на вуліцах Прагі, на вуліцах Сафіі. Ніколі не забуду, як «Песня аб Радзіме» гучала ў магутным выкананні дзевяці тысяч лонданцаў 6 лістапада 1953 года ў вялізнай зале «Імпрэсоль».

Мелодыя Ісаака Дунаеўскага трывала ўвайшла ў рэпертуар многіх вядомых спевакоў і музычных калектываў. Гэта песня, — пісаў амерыканскі сьвятак Поль Робсан, — сродка выказвання маіх паўчыце і магутная зброя ідэінай барацьбы.

Песню «Шірока страна моя родная...» выканаюць англійскі спявак Марцін Лоурэнс, хор Лейпцыгскага радыё, народная артыстыя Саваецкага Саюза Аліксей Івановіч, Іван Пятровіч, Барыс Гмыра і многія, многія іншыя. Яна стала музычнай эмблемай нашай дзяржавы на ўсіх краінах свету. Цяпер яна гучыць на Сусветнай выстаўцы ў Маіраваі, у саваецкім павільёне, і сёння наведвальніку падхаліваюць мелодыю.

Уладзімір БАУЛІН (АДН).

Астаткі мастацтва

Аўтаран, 15 жніўня 1967 года

САЛДАТЫ ПЕРШАЙ ПЯЦГОДКІ

«Ніколі не будуць забыты мужныя будаўніцы першых пяцігодкаў...» Я прычыту гэты радок з Тэзісу ЦК КПСС да 50-гадова Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і дасцэпу з сямейнага альбому стары фотадзімак. Захавалася зноў глуміць на твары аднакласнікаў, — рабочых дзевяцігадоў.

Так, сорак гадоў гэтуму здзімку, не шкпе негатыва вучань самазучніка-фотарафа па нашай просьбе спяшчыюся надрапаў: «Юроў ач, ЛКСМБ курсоў ЦІТ «Установак». І.ХІ-27 г.». Незабывуна пера — парэдадзены першай пяцігодкі. Тады вельмі папулярная ў нас была песня:

Мы кунаецы і дух наш молад, Куем мы сцягныя ключы... У Беларусі асабліва цяжка было памынаць сацыялістычную індустрыялізацыю. Ваіна два разы праявілася вогненным смерчам па большасці раёнаў рэспублікі. Ды і па даваенных паказчыках «Заходні край» адставаў ад астатня Расіі. Электраэнергія тут выраблялася ў сярэднім у 14 разоў менш, чым у іншых еўрапейскіх раёнах імперыі. Аб цяжкай індустрыі можна было гаварыць толькі з іроніяй: ва ўсёй Беларусі да 1925 года было восем металапрацоўчых завоўдаў, агульна магутнасць рухавікаў на іх складала 155 конскіх сіл, а колькасць рабочых — 335 чалавек.

Дзе ўзяць кадры — тысячы слесары, токары, кавалы, ліцейшычыкаў? Праўда, на бірках працы было шмат беспрацоўных. У лічым Мінску ў пачатку 1928 года — звыш сямі тысяч. Але палавіна з іх ніякай кваліфікацыі не мела, астатнія раней былі спяшчыні або працавалі ў лёгкай прамысловасці. Усіх беспрацоўных трэба было тармінава навучыць патрэбным спецыяльнасцях. За гэту складаную задачу ўзяўся Цэнтральны інстытут працы.

Паглядаціце ўважліва на фотаздымак. Грамадзянскае ваіны і службы ў Чырвонай Арміі толькі надаўна закончыліся для многіх з іх. Характэрная дэтал: у некаторых яшчэ не знісліся высокія кавалерыйскія боты. Першым злева сядзіць стары баршавік Сябіко, начальнік мінскіх курсоў. Побач — а сакратар камсамольскай хваіні, слесар курсоў, нядаўна дэмабілізаваны камандзір ўзвода, лагранічнік. Ля мяне — захніўшыся ў пеліто з футральным каўняром інструктар кузнецкай справы Абрам-

скі. Ён хворы трапічнай малярый — доўга ваваў у Сярэдняй Азіі, — і мяя заўсёды холадна, яго заўсёды трасе. Справаі справа — інструктар спясарнай справы Арасаў, масквіч. Сябіко, Абрамскі, Арасаў — спадзвіжнікі камуніста Гасцева, паэта і вучонага, стваральніка «НОТ» і сістэмы «ЦІТ». Толькі тры чалавекі! — Сябіко, Абрамскі, Арасаў былі на Мінскіх курсох Цэнтральнага інстытута працы спецыялістамі-металургамі: Астатнія прышлі сюды з біркі працы, перажыўшы усё тое, што звязана з беспрацоўем. Дзевяціна, якая сядзіць у першым радзе, гэта Аля Прышчык. У той дзень у яе была вялікая радасць: ёй прысвоілі чыствэты разрад слесара. Аля вельмі бедна жыла ў вялікай сям'і на Комароўскай і імкнулася хутэй атрымаць кваліфікацыю, якая дэвала б пастаянны заробок.

Некалькі тысяч кваліфікаваных рабочых многіх спецыяльнасцей падрыхтавалі курсы ЦІП у Беларусі. К 1930 году праблема кадры перастала быць тэмай вострай: беспрацоўя ўжо не было і шырока разгарнулася сістэма школ фабрычна-заводскага вучнёўства. Тады па прапанове агульнанавучнай арганізацыі кіраванні мінскіх курсоў ЦІП і многія курсанты, якія сталі інструктарамі, былі камандзіраваны ў розныя краі Саваецкага Саюза. Я і некалькі іншых мінчан паехалі ў Сярэдняе, дзе стварылі курсы па падрыхтоўцы кваліфікаваных рабочых для уральскіх завоўдаў. Сярод тых, хто ў час Вялікай Айчынай вайны варыў бранявую сталь і стварыў уральскія танкі, было шмат выпускнікоў курсоў, а прыехаўшы ў Маскву, А заўтра ірвалі прыдуць на курсы новыя людзі, каб потым стаць на працы фланг індустрыялізацыі краіны. Мы толькі пачыналі вялікую справу. Наперадзе была цяжкая гады.

...Зноў вяртаюся да таго памятнага дня першага лістапада 1927 года. Закончыны другі выпуск курсоў ЦІП. Некалькі дзевяцігадоў слесары і кавалы ідуць працаваць на мінскія завоўды. Ідуць і многія члены «Бюро яўскіх камсамольцаў. Адзядзюў у Маскву Сябіко. Я і некалькі іншых мінчан паехалі ў Сярэдняе, дзе стварылі курсы па падрыхтоўцы кваліфікаваных рабочых для уральскіх завоўдаў. Сярод тых, хто ў час Вялікай Айчынай вайны варыў бранявую сталь і стварыў уральскія танкі, было шмат выпускнікоў курсоў, а прыехаўшы ў Маскву, А заўтра ірвалі прыдуць на курсы новыя людзі, каб потым стаць на працы фланг індустрыялізацыі краіны. Мы толькі пачыналі вялікую справу. Наперадзе была цяжкая гады.

Г. ШЫМАНОУСКІ, падпалкоўнік у адстаўцы, г. Сочы.

ВЫСТАЎКІ, АГЛЯДЫ, ВЕЧАРЫ

Прыгатаўні Бабруйска шматпра прадануючы Тэзісу ЦК КПСС. Надаўна пачынаюцца агляды літаратурна-прысвечанай 50-гадоўцы Саваецкай улады, таматчыны вечары. Нядаўна работнікі чытальнай залы цэнтральнай бібліятэкі Імя Горнага І. Краневіцкага і М. Скуданава правалі агляд песень часоў рэвалюцыі і грамадзянскай вайны. У грамадзянскіх гучалі «Варшавянка», «Інтэрнацыянал», «Замучаны цыжэй нывольні» і іншыя. Бібліятэка Імя Пушкіна правала вечар на тэму «Музыка ў жыцці Леніна».

БІБЛІЯТЭКА ПРАПАНУЕ

У чытальнай зале масавай бібліятэкі № 11 Кастрычніцкага раёна г. Мінска заўсёды людзі. Часта працуюць тут кіраванні афіцэрамі чыгуначнай вайніцы Уран Г. Зячэва, памочнікі майстра імявольнага камбіната І. Шчыт. Яны рышчыцца да гутаран, прысвечаных Тэзісу ЦК КПСС. Да іх паслуў — вялікая нартатна газетна-часопіснскіх артыкулаў, прысвечаных 50-гадоўцы Саваецкай улады, імяніныя вітрыны і стэндзі.

У гэтыя дні ў бібліятэцы дзюжурчыць консультант па грамадска-палітычнай літаратуры, выдзімчык політэхнічнага інстытута М. Чарніўскі, у якога заўсёды можна ўзяць навуцельчыц. Надаўна пачынаюцца таксама сустрэчы са старымі навуцельчыцамі, наватарамі вытворчасці, Ці. Шчыт. У гэтыя дні ў бібліятэцы з чытачамі бібліятэкі стары камуніст В. Качаткоў, які ў першыя гады Саваецкай улады служыў у ахове Крамля і бачыў Ул. І. Леніна.

Бібліятэка разам з кінааэтрам «Сіт» адрыла ніналекторныя паказанні мастацкіх і хранілачна-дакументальных фільмаў, прысвечаных 50-гадоўцы Вялікага Кастрычніка.

Л. ФРЫД.

У ФАЕ ПАЛАЦА КУЛЬТУРЫ

Фая Палаца культуры завоўда «Гомельска» стала спясаабліваў выставацкай залай. У гэтыя дні тут аформлены дакументальныя фотавыстаўкі «50 год Саваецкай улады», «Юбілейнаму году — дастойнаму сустрэчы», «Сельская гаспадарка за гады Саваецкай улады», «Ад нілі і талікі да магутных рабет» і іншых.

Наля стэндзі заваўваюцца ажыццяўлены гутаркі, імяніцы можна пачуць і расказаць вываляе людзей — удальчыню падыг, адлюстраваных на здымках.

В. СІМЕНАУ.

ПА ВЫ

